

BERGEN KOMMUNE
BYUTVIKLING

BRUKSPLAN FOR FLØYENOMRÅDET

Forord

Med tema ”utvikling av Fløyenområdet” arrangerte byrådet befaring og møte på Fløyen 08.05.02. I oppsummeringen fra møtet ble det bl a anbefalt at det utarbeides en plan for Fløyenområdet som helhet, samt at det utarbeides bestemmelser for bruk av ulike delområder på Fløyen.

Grønn avdeling har i nært samarbeid med Bergens Skog- og Træplantningsselskap og Bergen Turlag utarbeidet forslag til bruksplan med bestemmelser og handlingsplan. 14.02.03 ble forslaget sendt på høring til aktuelle etater, organisasjoner og bedrifter i området. Bruksplan for Fløyenområdet ble etter dette vedtatt av bystyret 29.09.03.

Bruksplanen, slik den nå foreligger, er et nyttig redskap for kommunens fremtidige forvaltning av dette viktige friluftsområdet. Det er nå vesentlig at informasjon om bl a de regler som gjelder for bruk og vern av området når ut til aktører, interesseorganisasjoner og brukere. De viktigste ”levereglene” som gjelder området vil derfor presenteres på internettsiden www.byfjellene.no. Dessuten vil bruksplanen i sin helhet legges ut på internett.

Bergen, 1. oktober 2003.

Byrådsavdeling for byutvikling

Vedtatt av Bergen bystyre 29.09.2003

Bruksplan for Fløyen

Innhold

Sammendrag

1. Innledning	1
Bakgrunn	1
Formål	1
Områdeavgrensning	1
Metodikk	1
2. Premisser	2
Landskap	2
Natur	2
Kulturminner	3
Dagens bruk	3
Planer og andre premissgivende dokumenter	5
3. Mål for forvaltning av arealer og skog på Fløyen	6
4. Fremtidig bruk av Fløyen	7
Brukskonflikter	7
Arealbruk	7
Skogskjøtsel	10
Kulturminner	11
Fremtidig forvaltning av Fløyen	11
Handlingsplan	18
<u>Ansvar</u>	18
<u>Behov for tiltak</u>	19
Litteratur	23
Vedlegg	24

Sammendrag

Bruksplan for Fløyenområdet har til å hensikt å vise hvordan Bergen kommune mener at Fløyen, som byens kanskje viktigste friluftsområde, skal forvaltes i tiden fremover. Bruksplanen er en oppfølging av Forvaltningsplan for byfjellene for det geografiske området den gjelder. Planområdet er avgrenset av Storediket og Blåmanen i øst, byfjellsgrensen i vest, Skredderdalen i nord og Søre Midtfjellet – Knatten i sør. Den inndeler området i 2 arealkategorier, hver med 2 underkategorier:

- I Områder for vanlig friluftsbuk
  - A *Områder med særlige landskapskvaliteter*
  - B *Delvis inngrepspåvirkete områder*

- II Områder for intensiv friluftsbuk
  - A *Naturpregete aktivitetsområder*
  - B *Tilrettelagte oppholds- og aktivitetsområder*

Bruksplanen fastlegger detaljerte bestemmelser for bruk av området knyttet opp mot en rekke problemstillinger. Bestemmelsene hjemles i stor grad i Bergen kommunes posisjon som grunneier for største delen av området.

Bruksplanen fastslår at Bergen kommunes rolle i den fremtidige forvaltningen av området er å gi overordnede rammer og styringssignaler, samt foreta sine forvaltningsoppgaver etter gjeldende lover og forskrifter. Kommunen vil ha det overordnede iverksettingsansvaret for gjennomføring av nye tilretteleggingstiltak for friluftsliv og idrett. Byfjellsforvalterens rolle som kommunens koordinator i denne sammenheng presiseres. Grønn avdeling mener det er naturlig å se nærmere på om Bergens Skog- og Træplantningsselskap skal bli eneansvarlig for drift av gjennomførte tiltak for friluftsliv og idrett i Fløyenområdet. I første omgang vil dette tas med i vurderingen når avtalen mellom kommunen og skogselskapet skal gjennomgås og fornyes. En slik gjennomgang foreslås gjennomført i løpet av 2003.

Dokumentet beskriver avslutningsvis en handlingsplan for utvikling av Fløyenområdet de kommende år. Her pekes det på behov for å gjennomføre ulike fysiske tiltak for friluftsliv og idrett i marken, samt å fortsette arbeidet med å forbedre kunnskaps- og vurderingsgrunnlaget for forvaltningen av Fløyenområdet.

1. Innledning

Bakgrunn

Med bakgrunn i vedtaket av Forvaltningsplan for byfjellene (11.09.02), ba tidligere byråd for miljø og byutvikling Tom Knudsen Grønn avdeling om å lage en skisse for fremtidig utvikling av området på Fløyen. Grønn avdeling fremla skissen i form av et notat til byrådet i februar 2002. Dette notatet ble presentert for byrådet og en rekke andre interessenter i forbindelse med en befaring som byrådet arrangerte på Fløyen 08.05.02. I oppsummeringen fra møtet ble det bl. a. anbefalt at det utarbeides en plan for Fløyenområdet som helhet, samt at det utarbeides bestemmelser for bruk av ulike delområder på Fløyen.

Formål

Formålet med planarbeidet har vært å:

- ta stilling til hvordan Fløyenområdet som helhet, samt ulike deler av området skal forvaltes
- foreslå bestemmelser for bruk av Fløyenområdet
- vurdere behov for tiltak og foreslå et handlingsprogram for utvikling av Fløyenområdet i friluftslivssammenheng.

Det er således utarbeidet en bruksplan for Fløyen som avveier forholdet mellom bruk og vern av arealene, vurderer skogskjøtselen på overordnet nivå, gir bestemmelser for forvaltning av Fløyen og foreslår en handlingsplan for videre arbeid med forvaltning av området.

Områdeavgrensning

Planområdet avgrenses slik:

Nord:	Strømledning mellom Storediket og Fjellveien.
Øst:	Østbredden av Storediket og foten av Blåmanen til Lørdagsknausen.
Sør:	Sørgrense for platå på Søre Midtfjellet (grense mellom gnr-bnr 166-1402 og 166-1523) og langs grense for nedslagsfelt til Svartediket ved Knatten.
Vest:	Byfjellsgrensen.

Planområdet er vist på fig 1.

Metodikk

Planarbeidet er gjennomført med grunnlag i kildearbeid, kartarbeid, arbeidsmøter, befaringer, samt de innspill som tidligere er innhentet med bakgrunn i Grønn avdelings notat datert i februar 2002. Det er utført av Grønn avdeling i perioden september-desember 2002 i nær dialog med Bergens Skog- og Træplantningsselskap og Bergen Turlag. Bruksplanen har vært på høring til aktuelle etater, organisasjoner og bedrifter i området.

2. Premisser

Landskap

Fløyfjellets vegg mot byen er i Grønt atlas vurdert som del av det opplevelsesrike landskapet omkring Vågen og Sandviken, og har stor identitetsverdi for byens befolkning. Fjellsiden er synlig fra store deler av Bergensdalen, og har stor verdi som omgivelse for Bergen sentrum (fig 1).

Amfibolitt, gneis og kvartsitt utgjør hoveddelen av berggrunnen i området. Disse harde bergartene og måten de ligger på, styrer overordnede karaktertrekk ved landskapet på Fløyen. De geologiske strukturene kan leses i terrenget ved at området som sådan er bygget opp av en serie bergflak som i terrenget fremtrer som plataer i ulik høyde med romlig utstrekning i nordvestlig-sørøstlig retning. Plataene har gjerne en brattkant mot sørvest og en slakere helning mot nordøst. Mange av vannene i området har også en utforming som gjenspeiler berggrunnens nordvest-sørøstlige strukturetning, f.eks. Storediket, Blåmansvatnet, Nedrediket. Derimot synes landskapet omkring Skomakardiket å være preget av iserosjon i sterkere grad.

Natur

Bortsett fra fjellsiden mot byen, der det lokalt finnes rikere lokaliteter, er området relativt fattig på tilgjengelige næringsemner, og vegetasjonsbildet er fra naturens side fattigslig. Området var helt nedbeitet på slutten av 1800-tallet, og den skog som finnes i området er i all hovedsak kulturskog. Naturskogen er hovedsakelig bjørkeskog i bratte fjellsider med innslag av edellauvskog i de lavere partiene. Det er registrert to lokaliteter med dvergbjørk vest for Blåmansvatnet. Lokalitetene har forvaltningsmessig interesse som lokalt viktige områder for det biologiske mangfoldet (fig. 1 og vedlegg A, B). Det er også grunn til å være oppmerksom på en registrert forekomst av storknoll-vrangmose (*Bryum bornholmense*) mellom Fløyfjellet og Blåmanen. Dette er en rødlisteart (kl. DM= ikke truet, men bør overvåkes). Arten er imidlertid ikke funnet siden 1902 og er trolig utgått (Moe 2002).

Kulturskogen består av gran og buskfuru, samt mindre områder med edelgran, furu og lauvskog. Plantet lauvskog er hovedsakelig bøk. Utover vanlig gran, består granskogen av relativt store områder med sitkagran, kvitgran og blågran. Dette er plantinger med relativt stor historisk og botanisk interesse. De varierte plantingene bidrar i dag til å skape et variert skoglandskap på Fløyen.

Til tross for at Fløyen i all hovedsak inngår i området med dyrelivsfredning (fig 1), er det ikke kjent at området har en fauna som krever særlige hensyn. Norsk Natur Informasjon foretok en kartlegging av fugle- og dyrelivet i bl. a. Fløyenområdet i 2001. Av rapporten fremgår at stokkand er påvist hekkende i Skomakardiket og at fossefall er observert i elven gjennom Skreddardalen. Utover dette omtales ikke Fløyenområdet spesielt.

En må imidlertid forvente at området er territorium for bl. a. vanlige fuglearter som troster, finker, meiser, sangere, ugler, samt skjære og kråke. Rev, hare, ekorn, spissmus, røyskatt og forskjellige smågnagere kan påtreffes.

Buskfuru ved Revurtjern

Kulturminner

Området har en rekke kulturminner knyttet til utnytting av vann og vassdrag, til ferdsel, forsvar og byens bruk av utmarken til bl. a. rekreasjon (fig 1). Som område for skogplantning og arena for turgåing, må Fløyenområdet i seg selv kunne betraktes som et kulturlandskap med betydelig identetsverdi for byens befolkning. Dette innebærer at det stilles store krav til måten området forvaltes på.

Dagens bruk

Fløibanen, de mange innfallsportene og et velutviklet turveinnett bidrar til å gjøre Fløyenområdet til det mest brukte byfjellsområdet i Bergen i friluftslivssammenheng (fig 1). Bergen Turlags brukerundersøkelse for byfjellene, som bl. a. tar for seg bruken av Fløyenområdet, indikerer at den hyppigste byfjellsbrukeren er bergenser i aldersgruppen 30-66 år med høyere utdanning. Byfjellsbrukeren nyter byfjellene ukentlig til fotturer og trimturer.

Bruken er årstidsavhengig. Når snøen ligger er området en viktig arena for skigåing og aking. Skomakerdiket nyttes til bading om sommeren og til skøyteløping når isen er trygg.

Området nyttes til idrett, ikke minst som arena for skiløping og orienteringsløp. Området er mye nyttet av barnehager og skoler til aktiviteter og undervisning ute. Fløyen er også en populær arena for ulike typer arrangementer.

Fløyenområdet oppleves som en helhet, men ulike deler har sine særpreg. Topografisk og bruksmessig kan det være naturlig å inndele området i tre:

o *fjellsiden mot byen* (herunder Skredderdalen). Her ligger de tradisjonsrike spaserveiene. Vinterstid nyttes veiene til aking. For bruken av området er utsikten mot byen, byfjorden og byfjellene i vest en vesentlig attraksjon.

o *nedre plata* med Fløysletten, stasjonsområdet, Skomakardiket og områdene mot Knatten. Dette er den mest brukte delen av Fløyenområdet. Her ligger forholdene vel til rette for å utvikle arealene for mer intensiv friluftsbruk.

o *øvre plata* med Søre og Nordre Midtfjellet (herunder området omkring Blåmansvatnet, Storediket og Nedrediket). Dette området har flere turveier som er mye brukt. Lysløypetraseen nyttes av skiløpere på snøføre. For øvrig er store deler av området mindre intensivt brukt. Området ligger i stor grad innenfor nedslagsfelt til drikkevann (fig 2), noe som legger visse begrensninger på bruken. Deler av området vurderes å ha landskaps-estetiske verdier som er spesielt viktige å ivareta for fremtiden.

Mer utfyllende informasjon om ulike aktørers bruk av byfjellene fremgår av Forvaltningsplan for byfjellene del 2, kap. 3 og Grønn avdelings notat "Fløyen – utvikling og muligheter" s. 5.

Turgåere er en viktig brukergruppe på Fløyen - sommer som vinter.

Foto:Bergens Tidende

Planer og andre premissgivende dokumenter

Bruksplanen bygger på en rekke planer og dokumenter, hvorav de viktigste er:

- **Avtale mellom Bergen kommune og Bergens Skog og Træplantningsselskap, datert 17.07.58 (vedlegg C).**
Avtalen regulerer forholdet mellom partene hva gjelder deler av Bergen kommunes eiendom der skogselskapet forvalter skogen.
- **Strategiplan for Bergens Skog- og Træplantningsselskap, godkjent av selskapets styre 26.11.96.**
Planen gir en oversikt over faktiske forhold som gjelder selskapets forvaltningsområde, den redegjør for selskapets syn på en rekke forvaltningsspørsmål og foreslår tiltak innenfor en rekke forvaltningstema.
- **Forvaltningsplan for byfjellene, del 2, vedtatt av Bergen bystyre 11.09.00.**
Planen tar for seg byfjellene øst og vest for Bergensdalen. Den fastlegger byfjellsgrensen og fastslår at Fløyenområdet ligger innenfor byfjellenes *brukssone*. Planen angir dessuten overordnede retningslinjer for forvaltningens vurdering av ulike saker som vedrører tiltak, inngrep og aktiviteter på byfjellene, beskriver behov for ulike oppfølgingstiltak og ressursbehov i denne sammenheng.
- **Kommunedelplan Fjellsiden sør, vedtatt av Bergen bystyre 19.02.01.**
Planen fastlegger bl a arealbruken ved Fløibanen og Fløyen Folkerestaurant.
- **Fløyen – utvikling og muligheter, notat fra Grønn avdeling febr. 02.**
Notatet redegjør for Fløyenområdets status i gjeldende planer, dagens bruk, aktørene og innkomne innspill vedr. utvikling av området. Notatet konkluderer med at det er behov for å tilrettelegge området bedre for friluftsliv. Notatet peker på behovet for å utarbeide en plan for området, maler for enklere tilretteleggingstiltak og retningslinjer for bruk av ulike deler av Fløyen-området.
- **Utvikling av Fløyenområdet, notat fra Grønn avdeling datert 23.05.02.**
Notatet oppsummerer innspill som fremkom i forbindelse med møte og befaring som byrådet inviterte til på Fløyen 8. mai 2002. I notatet gir Grønn avdeling sine anbefalinger til videre arbeid, bl. a. behovet for å utarbeide en plan for Fløyenområdet som helhet, samt behovet for detaljplaner for Fløysletten, Skomakardiket og eventuelt reguleringsplaner for stasjonsområdet og Granbakken-området.
- **Utvikling av Fløyenområdet, notat fra Byrådsavdeling for miljø og byutvikling datert 27.06.02.**
I notatet slutter byrådsavdelingen seg til de anbefalinger Grønn avdeling gir i sitt notat datert 23.05.02.

Til grunn for bruksplanen ligger også en rekke andre underlagsrapporter som Grønt atlas (Bergen kommune 1993), rapporten "Livet i fjellene – en undersøkelse om bruken av Byfjellene i Bergen" (Bergen Turlag mai 2002), rapporten "Byfjellene i Bergen – Fugle- og dyrelivet" (Norsk Natur Informasjon desember 2001) og rapporten "En botanisk undersøkelse av byfjellene i Bergen" (Bjørn Moe, 2002).

3. Mål for forvaltning av arealer og skog på Fløyen

I gjeldende avtale mellom Bergen kommune og Bergens Skog- og Træplantnings-selskap datert 17.07.58, fremgår målsettinger for forvaltningen av Fløyenområdet (vedlegg C). Av avtalens pkt 10 fremgår bl. a. at skogselskapet ved sine disposisjoner må ”ha for øye at grunnarealene først og fremst skal tjene som naturpark og rekreasjons - og friluftsområde for byens befolkning. Den forstmessige drift av skogen må avpasses etter dette, likesom selskapet, uten derved å pålegges økonomiske forpliktelser, må medvirke til opparbeidelsen av ski og turløyper og andre former for fremme av friluftslivet.”

I henhold til Forvaltningsplan for byfjellene ligger Fløyenområdet innenfor *brukssonen*. For brukssonen er det vedtatt følgende forvaltningsmål:

”Brukssonens eksisterende natur- og landskapspreg ivaretas på best mulig måte. Ved forvaltningens vurderinger av hvorvidt et planlagt tiltak kan gjennomføres, skal hensynet til natur, landskap og andre miljøgoder tillegges stor vekt. Dette gjelder f. eks. tiltak knyttet til tradisjonell landbruksdrift, skogbrukstiltak, naturtilpassete tilretteleggingstiltak for friluftsliv og idrett og tiltak som er nødvendig for å opprettholde nødvendig teknisk infrastruktur i området.”

Ved byrådets møte på Fløyen 08.05.02 fremkom en felles forståelse blant de tilstedeværende om at det er svært viktig at Fløyenområdet som helhet fortsatt må fremstå som et attraktivt naturområde for friluftsliv. Eksisterende natur- og landskapspreg må ivaretas på best mulig måte. I tillegg er det viktig at områdene som tilrettelegges må være tilgjengelige for allmennheten.

Med bakgrunn i det ovenstående settes følgende mål for fremtidig forvaltning av Fløyenområdet:

- Fløyenområdet skal bevares som et variert og opplevelsesrikt rekreasjonsområde for byens befolkning på lang sikt.
- Arealene skal forvaltes på en måte som ivaretar befolkningens behov for enkelt friluftsliv og naturtilpasset idrettslig aktivitet. Noen områder skal tilrettelegges for mer intensiv bruk.
- Skogen skal forvaltes på en måte som sikrer
  - målrettet oppbygging av en variert rekreasjonsskog, som gir gode muligheter for varierte naturopplevelser og allsidig friluftsliv.
  - en økologisk skogskjøtsel, ivaretagelse av det biologiske mangfoldet, kulturminnene og som vektlegger skogen som estetisk element i landskapet.
- Ved hjelp av informasjon skal forholdene legges bedre til rette for å kunne nytte Fløyenområdet i forbindelse med undervisning, forskning og til trivsels- og helsebyggende aktiviteter.
- Hensynet til drikkevannsforsyningen, kulturminnene, estetiske verdier i landskapet og verdier tilknyttet biologisk mangfold er premissgivende for annen bruk av området.

4. Fremtidig bruk av Fløyen

Med utgangspunkt i dagens områdetilstand og ulike premissgivende dokumenter (kap. 2), foreslås her en konkretisering av fremtidige rammer for arealbruk, skogskjøtsel og annen forvaltning av Fløyenområdet.

Brukskonflikter

I henhold til Forvaltningsplan for byfjellene er det ikke påvist nevneverdige konflikter mellom ulike brukerinteresser eller mellom brukerinteresser og verneinteresser i byfjellene. I den grad konflikter likevel gjør seg gjeldende, manifesterer disse seg i stor grad også i Fløyenområdet: biltransport, inngrep knyttet til kraftlinjer, forholdet mellom syklist og turgåere, forholdet mellom drikkevannsforsyningen og friluftsliv/idrett, løshunder og forsøpling. Ikke alle problemstillingene er like sterkt arealrelaterte, med de fleste har en arealmessig side.

Flere av problemstillingene knytter seg til bruksintensitet (transport, forsøpling, løshunder/båndtvang). To forhold vurderes å være viktige for å avdempe eller redusere konfliktpotensialet i denne sammenheng om Fløyenområdet ses under ett:

1. Lokalisere ny intensiv bruk av Fløyenområdet til områder eller i nærheten av områder som allerede er relativt intensivt nyttet.
2. Regulere bruken av området, ved å etablere og informere om bestemmelser for bruk av området.

Å regulere forholdet mellom turgåere og syklist vil antakelig bidra til å avdempe konfliktene mellom disse brukergruppene. I Forvaltningsplanen er det foreslått å kanalisere sykkeltrafikken til Kamveien. Dette gjøres i dag ved hjelp av anmodninger, men bl. a. med støtte i Bergen Tur-lags brukerundersøkelse (2002) vil det være aktuelt å følge saken opp gjennom formelle vedtak. I forbindelse med bystyrets behandling av bruksplanen ble sykkelforbud vedtatt for nærmere bestemte veistrekninger på byfjellene (fig. 2).

Drikkevannsmyndighetene vurderer lokaliseringen av Åsebu og Brushytten innenfor nedslagsfeltet til drikkevann som konfliktfylt. Også lysløypetraseen i kanten av Storediket vurderes som konfliktfull. Forholdet til drikkevannsforsyningen vil klargjøres nærmere når klausuleringsbestemmelsene for nedslagsfeltet til Svartediket vannbehandlingsanlegg er utarbeidet.

Arealbruk

Det er et mål for denne planen å foreslå en fremtidig arealbruk som sikrer en rimelig balanse mellom å bevare eksisterende kvaliteter i natur og landskap og utvikle deler av området for mer intensiv bruk i friluftslivssammenheng (kap. 1). Fløyenområdet er derfor foreslått inndelt i 2 arealkategorier, hver med 2 underkategorier (fig 2). Inndelingen foreslås bl. a. for å differensiere bevaringsgrad og skjøtselspraksis mellom arealkategoriene. Intensiv friluftsliv bruk søkes i tillegg kanalisert til deler av Fløyen som samlet sett egner seg best for dette. Inndelingen reflekterer i stor grad topografiske og bruksmessige variasjoner slik disse er beskrevet i kap. 2. Arealkategoriene er som følger:

Brushytten er et viktig møtepunkt for turfolket på Fløyen. Hytten ligger i nedslagsfeltet for drikkevann.

I Områder for vanlig friluftsbbruk

A. Områder med særlige landskapskvaliteter

Deler av Fløyenområdet vurderes å ha landskapskvaliteter, estetiske/ opplevelsesmessige kvaliteter, og/eller verdier knyttet til biologisk mangfold utover det som ellers er vanlig i området. Verdiene kan også knyttes til at deler av Fløyenområdet utgjør ”kjente og kjære” omgivelser for byens befolkning. Her er målet at eksisterende natur, landskapsbilde og kulturminner ivaretas for fremtiden. Kun vedlikehold, forsiktig skogskjøtsel og svært beskjedne nye tilretteleggingstiltak for allment friluftsliv aksepteres.

Fjellsiden mot byen vurderes å tilhøre denne kategorien. Det samme gjør arealene omkring Nedrediket, området mellom Knatten, Skomakardiket og Blåmanen, og et mindre areal øst for stasjonsområdet.

B. Delvis inngreppåvirkete områder

Dette er den delen av Fløyenområdet som vurderes å representere de mest beferdte deler av Fløyen, men hvor en ikke ser for seg vesentlig økt tilrettelegging i fremtiden. Her ligger veiene og lysløypene i stor grad. I disse områdene vil målet være at dagens landskapsbilde og tilretteleggingsgrad i hovedsak opprettholdes, samtidig som det kan aksepteres:

- Punktvis, avgrenset tilrettelegging for friluftsliv/fritidsaktiviteter, f. eks av rasteplasser.
- Tilrettelegging av nye traseer og/eller utbedring av eksisterende traseer for friluftsliv, fritidsaktiviteter eller idrett.

Skredderdalen, samt arealer på Nordre Midtfjellet, omkring Storediket og ved Fløyen ligger innenfor denne arealkategorien.

II. Områder for intensiv friluftsbruk

A. Naturpregete aktivitetsområder

Deler av Fløyenområdet egner seg som arenaer for mer intensiv bruk uten at de nødvendigvis skal tilrettelegges i nevneverdig grad. Dette er områder hvor det åpnes for at barnehager, skoler, lag og organisasjoner kan nyttiggjøre seg stedets topografi og vegetasjon i forbindelse med aktiviteter. Felling av mindre trær for bruk til f. eks. barhytter o. a. vil her tillates. Avhengig av bruksintensitet vil det være aktuelt å gjennomføre enkle slitasjehindrende tiltak. Denne type områder foreslås ved Gamle Fløyen (Fløypilen), Torrfjellet og arealer sørvest for Skomakardiket. Dette er deler av Fløyen som i stor grad allerede er tatt i bruk for slike formål.

B. Tilrettelagte oppholds- og aktivitetsområder

Dette er områder for friluftaktiviteter som det er ønskelig skal foregå i mer kontrollerte former, bl. a. bålbrekking og grilling. Her er det behov for å gjennomføre mer omfattende grad av fysisk tilrettelegging. Tiltak forutsettes gjennomført i tråd med detaljplan. Områdene skal også kunne fungere som arenaer for arrangementer av ulik karakter. Slike områder foreslås avgrenset til Fløysletten, stasjonsområdet og Skomakardiket. Skisser for utvikling av Fløysletten og Skomakardiket er utarbeidet (vedlegg E, F).

Fløybanens øvre stasjon - en viktig innfallsport til byfjellene.

Skogskjøtsel

I Bergens Skog- og Trøplantningsselskaps strategiplan fra 1996 gis følgende konklusjon for fremtidens skogbruk innenfor selskapets forvaltningsområde:

”Gjennomgangen viser at det kun er små områder som er aktuelle for nyplanting. En fremtidig planting vil derfor være avhengig av avvirkning av eksisterende skog. Den kommende skogbruksplanen vil gi anbefalinger om en slik avvirkning. Det vil da bli styrets oppgave å godkjenne en plan for avvirkning, treslagsskifte og nyplanting på kort og lengre sikt med vurdering av alle relevante forhold, inkludert kontakt med kommunen og andre meningsberettigede instanser. Retningslinjene for flersidig skogbruk og skogvern i Lov om skogbruk og skogvern bør danne grunnlaget. I tillegg bør Selskapet i største delen av områdene praktisere strengere regler; dvs et mer parkmessig skogbruk er aktuelt i store deler av Naturparken. Rydding, tynning og avstandsregulering samt planting av enkelt-trær og grupper er i første rekke et økonomisk spørsmål”.

For øvrig legges til grunn at Grøntplanens ”Retningslinjer for skogbruket i Bergen” er retningsgivende grunnlag for skogbruket på Fløyen (vedlegg D). I tillegg forholder skogbruket seg til en rekke sentrale retningslinjer og standarder, jfr. bl. a. Levende skog-standardene. Skogselskapet har våren 2003 fått utarbeidet forslag til ny strategiplan for selskapets forvaltningsområde med tittel ”Mål og retningslinjer for skogskjøtselen i Bergens Naturpark”.

I skoglandskapet på Fløyen vil måten skogen skjottes på være det viktigste virkemidlet for å nå mål for fremtidens landskapsbilde på Fløyen (kap 3).

I bruksplanen forutsettes stor grad av forsiktighet og omtanke når det gjelder den skjøtsel *områder med særlige landskapskvaliteter (arealkat. IA)* gjøres gjenstand for. For øvrig bør det for Fløyenområdet som helhet særlig rettes oppmerksomhet mot å ivareta følgende elementer i landskapet:

- Vannspeil, bekkedrag og myrer
- Eksponerte høyder, åsrygger og lisider
- Enkeltrær og avgrensede skogholt med symbol- og/eller identitetsverdi
- De nære omgivelser (avstand 10-30 m) omkring turveier, andre tilrettelagte områder for friluftsliv og kulturminner.

Måten skogen skjottes på er også av stor viktighet for det biologiske mangfoldet. Bergen kommune har ved vedtaket av Miljøplanen i februar 2000 forpliktet seg til å bevare det biologiske mangfoldet i kommunen. Med dagens fordeling av forvaltningsansvar for Fløyenområdet vurderes det som naturlig at Bergens Skog- og Trøplantningsselskap integrerer hensynene til landskap og biologisk mangfold i sitt arbeid med fremtidige strategier for skogskjøtsel i området. Som en oppfølging av Forvaltningsplan for byfjellene har Norsk Natur Informasjon (NNI) utarbeidet en rapport om fugle- og dyrelivet i byfjellene. Rapporten forelå i desember 2001. Her pekes det bl. a. på at dersom kommunens målsetting skal være rikest mulig mangfold med fokus på bevaring av naturlig forekommende naturtyper og tilhørende artsutvalg, må dette gi føringer også for skogskjøtselen. Uten å gå nærmere inn på rapportens innhold her, forutsettes at de momenter som rapporten tar opp bl. a. tas hensyn til i skogselskapets videre arbeid med skogskjøtsel i området. Tankene om utvikling av et arboret i fjellsiden, slik disse er presentert i skogselskapets strategiplan fra 1996, vil ikke være i tråd med nyere målsettinger knyttet til ivaretagelse av det biologiske mangfoldet.

Etter kommunens vurdering er det et behov for å utarbeide en mer detaljert skogskjøtselsplan for Fløyenområdet. Det vurderes som naturlig at Bergens Skog- og Trøplantningsselskap står for utarbeidelsen av denne, kfr. ”Mål og retningslinjer for skogskjøtselen i Bergens Naturpark”

Kulturminner

Det er kjent at Fløyenområdet har en rekke kulturminner fra ulike tidsperioder (fig. 1). Likevel mangler en faglig tilfredsstillende registrering av kulturminnene i området. Å få en slik registrering på plass er for øvrig påpekt som en kulturminnefaglig oppfølgingsoppgave i Forvaltningsplan for byfjellene.

Generelt vil målet for kulturminneforvaltningen i området være å ivareta kulturminnene i området for fremtiden. Når det derfor gjelder fysiske kulturminner i terrenget som veifar, murer, ruiner, stemmer, hytter, krigsminner og lignende, må disse verken fjernes, rives eller på annen måte ødelegges uten at dette er godkjent av Byantikvaren (kulturminnemyndighetene). For øvrig gjelder Forvaltningsplanens retningslinjer for skjøtsel av kulturminner og gjenreisning av hytter, der det stilles krav om konferanse med Byantikvaren før tiltak iverksettes.

For allmennheten generelt og for skoleverket og barnehagene må det være et mål at informasjon om områdets kulturhistorie kan formidles på en bedre måte enn tilfellet er i dag, f. eks. med skilt og informasjonstavler.

Fremtidig forvaltning av Fløyenområdet

Bergen kommune er lokal forvaltningsmyndighet hva gjelder de fleste problemstillinger, men har i avtale med *Bergens Skog- og Træplantningsselskap* datert 17.07.58 gitt skogselskapet bruksrett til de fleste eiendommer innenfor planområdet (vedlegg C). Bruksretten gir selskapet ”rett til å beplante eiendommene og til i forbindelse hermed å foreta de foranstaltninger som er nødvendige for skjøtsel av plantningene...”. I praksis innebærer dette at skogselskapet eier skogen og de fleste turveiene i Fløyenområdet, bl. a. Tippetue, Fløysvingene og Knattenveien.

Grønn avdeling har et stort ansvar for forvaltningen av Fløyenområdet. Dette gjelder både avdelingens rolle i forvaltningen av de områder kommuneplanens arealdel fastlegger som landbruks-, natur- og friluftsområder, og som forvalter av kommunens myndighet etter Skogloven, Forskrift om landbruksveier, Friluftsløven, Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag, Innlandsfiskekollen, Viltloven m. fl.

Vann- og avløpsetaten er kommunens vannverkseier og skal sikre byen tilstrekkelig og hygienisk betryggende drikkevann. *Næringsmiddeltilsynet og miljørettet helsevern* er myndighet for forvaltning av Forskrift om vannforsyning og drikkevann m.m. og skal påse at vannverkseier oppfyller kravene i drikkevannsforskriften. Store deler av området ligger innenfor nedslagsfelt til drikkevann, og hensynet til drikkevannsforsyningen er en viktig premiss for hvilke arrangementer, aktiviteter og tiltak som kan tillates i nedslagsfeltet. Det arbeides for tiden med klausuleringsbestemmelser for nedslagsfeltet som vil klargjøre dette nærmere.

Idrettsseksjonen driver og forvalter de kommunale idrettsanleggene i området, herunder bygningssmassen på Åsebu.

Kommunens råderett over egen grunn er det formelle grunnlaget for mange av bestemmelsene som er opplistet under. Dette betyr at bestemmelsene ikke har gyldighet utenfor kommunal grunn, så lenge de ikke er hjemlet i lov, forskrift e l. *Bergen Bygg og Eiendom KF* er formell hjemmelshaver for kommunens eiendommer. I lys av områdets karakter som friluftsområde og nedslagsfelt til drikkevann opptrer likevel Grønn avdeling og Vann- og anløpsetaten på kommunens vegne i de fleste forvaltningsspørsmål som her er aktuelle.

Tab. 1 Vedtatte bestemmelser for forvaltning av Fløyenområdet.

AKTIVITETER	BESTEMMELSER
Telting, leirslagning, camping	Ikke tillatt. Grønn avdeling kan etter søknad gi tillatelse innenfor arealkategori IIA og IIB. Eventuell tillatelse kan sette krav om at det skal inngås avtale med Bergens Skog- og Træplantningsselskap om f eks varighet, opprydding, orden, vakthold, renovasjon, transport, støy, brannforebygging, o. a. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og vedtak hjemlet i friluftslovens § 15).</i>
Bålbrenning, grilling	Ikke tillatt i tiden 15.04 – 15.09, bortsett fra på tilrettelagte bål-/grillplasser. <i>(Hjemmel: Forskrift om brannforebyggende tiltak og tilsyn § 8-2).</i>
Bading	Ikke tillatt, bortsett fra i Skomakardiket. Tillatt i Revurtjern fra 2004. <i>(Hjemmel: Forskrift om vannforsyning og drikkevann § 4).</i>
Fritidsfiske	Ikke tillatt, bortsett fra i Skomakardiket. Tillatt i Revurtjern fra 2004. <i>(Hjemmel: Forskrift om vannforsyning og drikkevann § 4).</i>
Padling, roing	Ikke tillatt, bortsett fra i Skomakardiket. Tillatt i Revurtjern fra 2004. <i>(Hjemmel: Forskrift om vannforsyning og drikkevann § 4).</i>
Skøyteøving	Ikke tillatt, bortsett fra i Skomakardiket. Tillatt i Revurtjern fra 2004. <i>(Hjemmel: Forskrift om vannforsyning og drikkevann § 4).</i>
Skiløping	Mellom Fløyen og Fjellveien anbefales traseen Kamveien-Skansemyren-Fløysvingene-Fjellveien.
Aking	Mellom Fløyen og Fjellveien anbefales Tippetue eller Fløysvingene.
Jakt	Ikke tillatt. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og kgl. res. av 03.05.46).</i>
Paint-ball, annen bruk av skytevåpen for lek, idrett, sport	Ikke tillatt. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon).</i>
Sykling i terreng	Ikke tillatt. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og vedtak hjemlet i friluftsloven).</i>
Sykling på vei/langs lysløype	Tillatt, bortsett fra i Tippetue, Fløysvingene, Hestebergveien, Søre Kamveien og lysløypen øst for H. Griegsvei, jfr. fig. 2. Ikke tillatt i lysløypene når disse er preparert for skiløping. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og vedtak hjemlet i friluftslovens § 15).</i>

AKTIVITETER	BESTEMMELSER
Riding i terreng	Ikke tillatt. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og vedtak hjemlet i friluftslovens § 15).</i>
Riding på vei	Tillatt, bortsett fra søn- og helligdager. Ikke tillatt på vei mellom demning av Storediket og brushytten og i lysløypene, jfr. fig. 2. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og vedtak hjemlet i friluftslovens § 15).</i>
Annen ferdsel med hest	Ikke tillatt, uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn avdeling, jfr. ”Bestemmelser om bruk av hest i Bergen Naturpark og andre friluftsområder i Bergen”. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og vedtak hjemlet i friluftslovens § 15).</i>
Motorferdsel i utmark	Ikke tillatt, uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn avdeling. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og friluftslovens § 4).</i>
Motorferdsel på vei	Ikke tillatt, uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn avdeling. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og friluftslovens § 4).</i> Lovlig motorferdsel på vinterføre skal skje med kjøretøyer som ikke lager hjulspor (snøscooter, weasel, e. l.).
Skiløypepreparering	Ikke tillatt utenom vei/tilrettelagt skiløype eller utenom trase med tilknytning til vei eller skiløype. <i>(Hjemmel: Nasjonal forskrift for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag § 3).</i>
Bruk av motoriserte modellbåter, modellfly o. l.	Ikke tillatt. Grønn avdeling kan etter skriftlig søknad gi tillatelse innenfor arealkategori IIB. <i>(Hjemmel: Forskrift om vannforsyning og drikkevann § 4).</i>
Vedhogst	Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse fra Bergens Skog- og Træplantingsselskap, evt. grunneier. <i>(Hjemmel: avtale mellom Bergen kommune og Bergens Skog- og Træplantingsselskap av 17.07.58)</i> Ved behandling av søknad kan det settes vilkår om varighet, opprydding, orden, transport, støy, brannforebygging o.a. Vedhogst innenfor nedslagsfelt til drikkevann skal kun skje etter konferanse med Vann- og avløpsetaten, jfr. Forvaltningsplan for byfjellene. Bruk av kjøretøy krever passeringstillatelse for bom ved Skansemyren. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og friluftsloven § 4).</i>

FYSISKE TILTAK	BESTEMMELSER
<p>Enkle anleggstiltak for idrett og friluftsliv</p> <p>Enkle natur-/landskaps-tilpassete anleggstiltak som normalt ikke er søknadspliktige etter Pbl.</p>	<p>Ikke tillatt. Grønn avdeling kan innenfor arealkategori IB, IIA og IIB, samt langs veiene, gi tillatelse i spesielle tilfeller. (Hjemmel: grunneierposisjon).</p> <p>Ved søknadsbehandling kan det settes vilkår om fremleggelse av plangrunnlag (illustrasjonsplan, detaljplan o.a.), bruk av ”byfjellsstandard”, separat tillatelse fra Bergens Skog- og Træplantningsselskap o.a.</p>
<p>Andre enkle friluftstiltak</p> <p>F eks klopper, utbedring av stier, slitasjehindrende tiltak o. a.</p>	<p>Ikke tillatt for andre enn Bergens Skog- og Træplantningsselskap og Bergen kommune uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn avdeling. (Hjemmel: grunneierposisjon).</p> <p>Ved behandling av søknad kan det settes vilkår om materialbruk, størrelse, utforming osv. Byfjellsstandarden skal normalt nyttes.</p>
<p>Skilt og annen permanent eller midlertidig friluftsinformasjon</p> <p>F eks retningskilt, informasjonstavler o. l.</p>	<p>Ikke tillatt for andre enn Bergens Skog- og Træplantningsselskap og Bergen kommune uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn avdeling.</p> <p>Ved behandling av søknad kan det settes vilkår om materialbruk, størrelse, utforming osv. ”Skiltnormalen” tilknyttet byfjellsstandarden skal normalt nyttes. (Hjemmel: grunneierposisjon).</p>
<p>Skogbrukstiltak, bl a bygging av landbruksveier</p>	<p>Se Forvaltningsplan for byfjellene s. 58, 60.</p> <p>Nye veitiltak i området skal normalt gjøres gjenstand for bred høring.</p>
<p>Mer omfattende bygge- og anleggstiltak</p>	<p>Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse hjemlet i Plan- og bygningsloven. Se for øvrig Forvaltningsplan for byfjellene s. 59B, 60.</p>
<p>Vedlikehold av bygg, anlegg, veier o. l.</p>	<p>Se Forvaltningsplan for byfjellene s. 59B, 60.</p>
<p>Gjenreisning av hytter o. l.</p>	<p>Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse hjemlet i Plan- og bygningsloven. Se for øvrig Forvaltningsplan for byfjellene s. 59B.</p>
<p>Bygningsmessige bruksendringer</p>	<p>Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse hjemlet i Plan- og bygningsloven. Se for øvrig Forvaltningsplan for byfjellene s. 59B.</p>
<p>Skjøtsel av kulturminner</p>	<p>Se Forvaltningsplan for byfjellene s. 59B.</p>

FYSISKE TILTAK	BESTEMMELSER
Oppføring av gjerde eller andre fysiske stengsler	Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn avdeling. (Hjemmel: grunneierposisjon).
Markedsføring, reklameinnretninger, reklameutstillinger o. l.	Ikke tillatt, uten etter skriftlig tillatelse fra Byggesaksavdelingen, evt. Grønn avdeling for midlertidige utstillinger. (Hjemmel: skiltvedtekt hjemlet i Pbl § 107). Grønn avdeling kan gi tillatelse til at navn/logo/emblem med avgrenset størrelse kan tillates i begrenset omfang i forbindelse med informasjonstiltak knyttet til Fløyen, byfjellene eller til arrangementer/aktiviteter/tiltak som det ellers er gitt tillatelse til. (Hjemmel: grunneierposisjon).

Yrende liv på byfjellsdagen. Husk at større arrangementer er søknadspliktige.

ARRANGEMENTER	BESTEMMELSER
<p>Mindre arrangement</p> <p>Arrangementer med beskjedne krav til utstyr og/eller transport. Vanligvis deltakergrupper mindre enn 100 personer</p>	<p>Vanligvis tillatt (ikke søknadsplikt), men gjennomføring av arrangementer som vurderes å være i strid med vanlig bruk eller områdets karakter er søknadspliktige. Søknader rettes til Grønn avdeling. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og friluftslovens § 10).</i></p> <p>Bruk av kjøretøy krever passeringstillatelse for bom ved Skansemyren. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og friluftslovens § 4).</i></p>
<p>Større arrangement</p> <p>Utstørs- og/eller transportkrevende arrangementer, samt arrangementer uansett type med deltaker-/publikums-antall på mer enn 100 personer.</p>	<p>Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn avdeling.</p> <p>Ved behandling av søknad kan det settes vilkår om varighet, opprydding, orden, vakthold, renovasjon, transport, tekniske installasjoner, belysning, støy, start/målområde, trase, brannforebygging o.a., samt krav om separat tillatelse fra Bergens Skog- og Træplantningsselskap, brannvesen, politi eller annen myndighet. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og friluftslovens § 10).</i></p> <p>I nedslagsfelt til drikkevann kreves separat tillatelse fra VA-etaten. <i>(Hjemmel: Forskrift om vannforsyning og drikkevann § 4).</i></p> <p>For arrangementer som vedrører Åsebu og/eller lysløypene kreves separat tillatelse fra Idrettseksjonen.</p> <p>Bruk av kjøretøy krever passeringstillatelse for bom ved Skansemyren. <i>(Hjemmel: grunneierposisjon og friluftslovens § 4).</i></p>

ANNET	BESTEMMELSER
Salg	Ikke tillatt , bortsett fra salg fra brushytten og ved stasjonsområdet på Fløyen. Salg av forfriskninger eller artikler i tilknytning til arrangementer kan unntaksvis tillates etter søknad til Grønn avdeling. (Hjemmel: grunneierposisjon).
Kunst/installasjoner	Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn avdeling. Se for øvrig Forvaltningsplan for byfjellene s. 59A. (Hjemmel: grunneierposisjon).
Hund i bånd	Båndtvangen gjelder hele året . (Hjemmel: Politivedtekt for Bergen kommune § 24).
Løypekultur	I turveiene skal skiløpere og akende holde til høyre og vise hensyn til gående. I terrenget og langs lysløypene skal gående unngå tråkk i skispor og ellers vise hensyn til skiløpere og akende.
Utrykninger/øvelser for hjelpekorps, politi, forsvar	Se Forvaltningsplan for byfjellene s. 59A.
Forskning/undervisning	Se Forvaltningsplan for byfjellene s. 59A
Opphør av virksomhet i eksisterende bygg og anlegg	Se Forvaltningsplan for byfjellene s. 62.
Lagring av produkter med forurensningsfare	Ikke tillatt i nedslagsfelt til drikkevann uten etter skriftlig tillatelse fra Vann- og avløpsetaten. Se for øvrig Forvaltningsplan for byfjellene s. 60 (Hjemmel: Forskrift om vannforsyning og drikkevann § 4).

Handlingsplan

Ansvar

Forvaltningsplan for byfjellene beskriver en fragmentert byfjellsforvaltning, der bl. a. en rekke offentlig aktører har delansvar. Dette har bl a historiske årsaker.

Hva gjelder den vesentlige del av kommunens forvaltning av Fløyenområdet i dag, kan ansvarsforholdene i dag beskrives slik:

Bergen kommune, <i>Grønn avdeling</i>	Forvaltning av lover, forskrifter, bestemmelser og retningslinjer (forvaltningsplan). Investeringer i nye tilretteleggingstiltak for friluftsliv
Bergen kommune, <i>Vann- og avløps-etaten</i>	Forvaltning av lover, forskrifter, bestemmelser og retningslinjer. Investeringer, drift og vedlikehold knyttet til drikkevannsforsyningen.
Bergen kommune, <i>Bergarhus bydel</i>	Drift og vedlikehold av friluftsområdet omkring Skomakardiket, herunder ismåling.
Bergen kommune <i>Idrettsseksjonen</i>	Investering, drift og vedlikehold av lysløypene, Åsebu m m.
Bergens Skog- og Træplantningsselskap	Forvaltning i henhold til avtale med kommunen, herunder skogforvaltning og generell drift og vedlikehold av selskapets veier og gjennomførte tilretteleggingstiltak for friluftsliv.

I tillegg krever hensynet til drikkevannsforsyningen nær dialog med *Næringsmiddeltilsynet og miljørettet helsevern* i saker som vedrører drikkevann og nedslagsfelt til drikkevann. Som foran nevnt er også *Bergen Bygg og Eiendom KF* en vesentlig aktør som hjemmelshaver for kommunale eiendommer

Som grunneier, vannverkseier, arealforvalter og lovforvalter i landbruks-, natur- og friluftsområdene og nedslagsfeltet til drikkevann på Fløyen, vil kommunen ha styring med oververordnede rammer for utvikling og forvaltning av Fløyenområdet. Det ligger til denne rollen at det overordnede ansvaret for bl. a .gjennomføring av nye tilretteleggingstiltak for friluftsliv og idrett ligger til kommunen.

Grønn avdeling har vurdert hvorvidt det vil være rasjonelt å la Bergens Skog- og Træplantningsselskap i prinsippet overta alt drifts- og vedlikeholdsansvar i Fløyenområdet. Hovedargumentet for en slik modell har vært at denne vil skape en mer oversiktlig og ryddig organisering av drifts- og vedlikeholdsressursene i området. Samtidig vil en slik organisering bidra til å etablere et samlet miljø for praktisk tilretteleggingsarbeid for friluftsliv i kommunen.

Skogselskapet mener en slik samling av driftsansvaret er fornuftig. Derimot hevder Idrettsseksjonen og Bergarhus bydel at det er lite å tjene på en slik organisering. Nevnte etater fremhever den

flexibilitet dagens organisering gir i forhold til bruken av tilgjengelige driftsmannskaper. Ut fra et arbeidsmiljøsynspunkt vurderes driftsoppgavene på Fløyen som positive og varierte i forhold til øvrige oppgaver etatenes mannskaper er engasjert i. Det hevdes at deler av oppgavene er sesongbetonte, der f. eks. ledig kapasitet vinterstid nyttes til fornuftige oppgaver i byfjellene som preparering av lysløypene. For kommunen er det således lite å tjene økonomisk ved å overføre oppgaver til skogselskapet. Like fullt fremheves behovet for en bedre koordinering av driften på Fløyen og at samarbeidet mellom partene bør utvikles. Både Idrettsseksjonen og Bergenhus bydel peker på at byfjellsforvalteren bør ha et slikt sentralt koordineringsansvar.

Kommunens byfjellsforvalter representerer i dag et knutepunkt for saker med relevans for forvaltningen av byfjellene, både i forholdet mellom kommunen og parter utenfor kommunen og innad i kommuneorganisasjonen. Denne rollen må videreutvikles, f. eks. med sikte på å forbedre samarbeidet mellom ulike deler av driftsapparatet på Fløyen. Grønn avdeling mener likevel det er naturlig å se nærmere på om Bergens Skog- og Træplantningsselskap skal bli eneansvarlig for drift av gjennomførte tiltak for friluftsliv og idrett i Fløyenområdet. I første omgang vil dette tas med i vurderingen når avtalen mellom kommunen og skogselskapet skal gjennomgås og fornyes. En slik gjennomgang foreslås gjennomført i løpet av 2003.

Behov for tiltak

I forbindelse med byrådets høring om Fløyen 08.05.02 fremkom en rekke forslag om tiltak for å gjøre Fløyenområdet mer anvendelig og attraktivt som fremtidig friluftsområde. Det ble pekt på behovet for å ruste opp og utvikle stasjonsområdet, området omkring Skomakardiket og Fløysletten. Videre er det pekt på behovet for faste bålplasser, gapahuker, skilekområde osv.

Friluftsmeldingen peker for øvrig på behovet for å ruste opp turveien rundt Skomakardiket, samt behovet for å lyssette turveien over Sandviksfjellet mot Munkebotn (hhv prosjekt 26 og 13 i Bergenhus bydel).

Foreliggende plan foreslår hvilke deler av Fløyen som kan nyttes til ulike formål. Mer omfattende opprustings- og tilretteleggingstiltak skal skje innenfor arealkategori IIB ved Fløysletten, stasjonsområdet og Skomakardiket. Tilrettelegging skal skje i henhold til utarbeidete skisser (vedlegg E, F). Større nyanlegg som krever større terrenginngrep eller byggetiltak vil etter Grønn avdelings oppfatning kreve utarbeidelse av reguleringsplan før tiltak kan gjennomføres.

Gapahuker (3 stk) og rasteplasser (7stk) er tenkt plassert på 10 ulike plasser i området (fig. 2). Forslag til utforming av rasteplasser og gapahuker er vist på vedlegg G, H og I. En rekke stier er foreslått utbedret og utbedringene kan med fordel gjennomføres med sikte på å opprette alternative rundturmogigheter i området langs traseer som merkes (vedlegg J).

Utover fysiske tiltak vil det også være behov for å foreta en del nærmere avklaringer omkring ulike problemstillinger forvaltningen står overfor i tiden fremover. Det er derfor definert en del nærmere plan- og utredningsoppgaver som bør gjennomføres i årene som kommer.

Tab. 2 viser vedtatt handlingsplan for perioden 2003-2006. Handlingsplanen viser grove

kostnadstall. Kostnadene til tilretteleggingstiltak for 2003 er inndekket, bl. a. over budsjett for Forvaltningsplan for byfjellene. Handlingsplanens foreslåtte tilretteleggingstiltak for perioden 2004-2006 har pr. dato ikke budsjettmessig dekning. Kostnader til planoppgaver og øvrige tiltak der Grønn avdeling i henhold til handlingsprogrammet står ansvarlig, forutsettes inndekket over avdelingens driftsbudsjett.

Budsjettet for byfjellsforvaltningen dekker ikke investeringer, noe som innebærer at mer omfattende nye tiltak i området krever særskilte investeringsmidler.

Området ved Skomakerdiket er i løpet av 2003 tilrettelagt for bl a å kunne ta imot barnehager på tur.

Tab. 2 – Vedtatt handlingsplan for perioden 2003-2006

PROSJEKT	PROSJEKT-ANSVARLIG	KOSTNADS-OVERSLAG	PLANLAGT GJENNOMF. TIDSPUNKT/STATUS
TILRETTELEGGINGSTILTAK:			
Blåmansveien, veivedlikehold	Bergens Skog- og Træplantningsselskap	kr. 100.000,-	2003 Delvis gjennomført.
Blåmansveien, opprusting av rekkverk	Grønn avdeling	kr. 250.000,-	2003 Gjennomføres i 2004.
Hestebergveien, opprusting av rekkverk	Bergens Skog- og Træplantningsselskap	kr. 137.000,-	2003
Skomakardiket, opprusting inkl. gapahuk, rasteplass m m	Grønn avdeling	kr. 250.000,-	2003 Gjennomført med unntak av gapahuk.
Skomakardiket, opparbeidelse av akebakke og skilek-område	Idrettsseksjonen		2004
Fløysletten, opprusting inkl. gapahuk, rasteplass m m	Grønn avdeling		2003 Delvis gjennomført. Benker, bord, friluftsscene gjenstår.
Rasteplasser (6 stk.)	Grønn avdeling		2003 5 plasser opparbeidet, 4 grindverksbygg oppført.
Gapahuk v/Torrfjellet	Grønn avdeling	kr. 15.000,-	2004
Stiutbedringer	Bergens Skog- og Træplantningsselskap	kr. 435.000,-	2004
Stiutbedringer	Bergens Skog- og Træplantningsselskap	kr. 400.000,-	2005
Stiutbedringer	Bergens Skog- og Træplantningsselskap	kr. 300.000,-	2006

PROSJEKT	PROSJEKT-ANSVARLIG	KOSTNADS-OVERSLAG	PLANLAGT GJENNOMF.TIDSPUNKT/STATUS
PLANER/ANDRE TILTAK:			
Utarbeide utredning om veier, stier, benker m. m.	Bergens Skog- og Træplantningsselskap		2003 Gjennomført
Gjennomgang av avtale mellom Bergens Skog- og Træplantningsselskap og Bergen kommune	Grønn avdeling	ca kr. 46.000,-	2003
Utarbeide detaljplan for stasjonsområdet	Grønn avdeling	ca kr. 50.000,-	2003
Gjennomføre informasjonskampanje om ferdselsregler m. m.	Grønn avdeling/ Bergens Skog- og Træplantningsselskap/ Fløibanen		2004
Vurdere behov for renovasjon og avfallshåndtering	Grønn avdeling	ca kr. 46.000,-	2004
Utarbeide plan for informasjonstiltak, primært rettet mot barnehager og skoler	Grønn avdeling	ca kr. 70.000,-	2005
Gjennomføre kulturminne-registreringer og utarbeide kulturminneplan	Byantikvaren		2003/2004
Utarbeide detaljert skjøtselsplan for skogen	Bergens Skog- og Træplantningsselskap		2003 Dokumentet "Mål og retningslinjer for skogskjøtselen i Bergens naturpark" er utarbeidet.

Litteratur

Bergen kommune (1993): *Grønt atlas*

Bergen kommune (1993): *Landskapsanalyse Bergen kommune*

Bergen kommune, Miljø og byutvikling (2000): *Forvaltningsplan for byfjellene del 2: Løvsakken-Gullsteinen og fjellstrekningen fra Sædal over Vidden-Vardegga-Rundemanen-Fløyen til Åsane*

Bergen kommune, Miljø og byutvikling (2001): *Kommunedelplan fjellsiden sør*

Bergen kommune, Miljø og byutvikling (2001): *Friluftsmelding med handlingsprogram 2001-2004*

Bergen kommune, Grønn avdeling (2002): *Fløyen – utvikling og muligheter. Innbundet notat*

Bergen kommune, Grønn avdeling (23.05.02): *Utvikling av Fløyenområdet. Notat*

Bergen kommune, Miljø og byutvikling (27.06.02): *Utvikling av Fløyenområdet. Notat*

Bergens Skog- og Træplantningsselskap (1996): *Strategiplan for Bergens Skog- og Træplantningsselskap*

Bergen Turlag (2002): *Livet i fjellene – en undersøkelse om bruken av byfjellene i Bergen*

Fylkesmannen i Oslo og Akershus (2002): *Maridalen landskapsvernområde. Forvaltningsplan 2002.*

Moe, Bjørn (2002): *En botanisk undersøkelse av byfjellene i Bergen.*

Norsk Natur Informasjon (2001): *Byfjellene i Bergen – fugle og dyrelivet. Sårbare arter og viktige områder. Forvaltning, tiltak og skjøtsel. NNI-rapport 80*

Norsk Natur Informasjon (2002): *Byfjellene i Bergen – fugle og dyrelivet. Feltarbeid i utvalgte soner i 2001. NNI-rapport 84*

Oslo kommune, Skog- og Friluftsetaten (1999): *Mål og retningslinjer for forvaltning av Oslo kommunes skoger*

Vedlegg

- Vedlegg A - Fakta-ark for naturtyper i Bergen kommune, lok. 92
- Vedlegg B - Fakta-ark for naturtyper i Bergen kommune, lok. 93
- Vedlegg C - Avtale mellom Bergen kommune og Bergens Skog- og Træplantningssekskap om planterettigheter m.v. i byfjellene
- Vedlegg D - Retningslinjer for skogbruket i Bergen
- Vedlegg E - Forslag til opprustingsplan for Fløysletten
- Vedlegg F - Forslag til opprustingsplan for friområdet ved Skomakardiket
- Vedlegg G - Skisse – rasteplass/grindbygg av skårne materialer
- Vedlegg H - Skisse – gapahuk for barnehagene, Skomakardiket
- Vedlegg I - Skisse – gapahuk, byfjellstandard
- Vedlegg J - Registrerte behov for stiutbedringer på Fløyen

FAKTA-ARK FOR NATURTYPER I BERGEN KOMMUNE

Lok. nr. 92

NAVN BLÅMANNSVANN VEST

ØKON.KART AH 056

UTM

NATURTYPE MYR

Undertype

kode: A

Beskrivelse

Ovenfor vestsiden av Blåmannsvann kommer det inn en bekk fra et lite tjern som ligger like nedenfor turvegen. Langs bekken går det et fuktig drag med myrvegetasjon. Myren ligger dels i det skrånende terrenget og dels på flaten helt i kanten av det lille tjernet. Ved østkanten av tjernet vokser dvergbjørk på fattig gjengroingsmyr og inn mot kanten av fastmarken. Forekomsten dekker et areal på ca. 10 x 10 m og ligger 420 m o.h. Planten vokser også litt lenger nede ved bekken mot Blåmannsvann.

Dvergbjørk har vært kjent herfra i hvert fall siden Miranda Bødtker samlet den i 1943.

Registrerte arter

Dvergbjørk (*Betula nana*)

molte (*Rubus chamaemorus*)

flaskestarr (*Carex rostrata*)

frynsestarr (*Carex paupercula*)

stjernestarr (*Carex echinata*)

rome (*Narthecium ossifragum*)

Prioritet lokalt viktig

Forvaltning/tiltak

Trussel/konflikt

Litteratur

REGISTRERT AV BJØRN MOE DATO 8. AUGUST 2001

FAKTA-ARK FOR NATURTYPER I BERGEN KOMMUNE

Lok. nr. 93

Navn Blåmannsvann sør

ØKON.KART AH 056

UTM

NATURTYPE MYR

Undertype

kode: A

Beskrivelse

Sør for Blåmannsvann ligger det et ca. 100 m langt tjern, 415 m o.h. I den sørøstlige enden av tjernet er det myrvegetasjon som strekker seg ut i vannet. Det er en fattigmyr der dvergbjørk danner et busksjikt i vegetasjonen.

Registrerte arter

Dvergbjørk (*Betula nana*)

Prioritet lokalt viktig

Forvaltning/tiltak

Trussel/konflikt

Litteratur

REGISTRERT AV BJØRN MOE DATO JANUAR 2002

AVTALE

mellom Bergen kommune (nedenfor kalt kommunen) og Bergens Skog og Træplantningsselskap (nedenfor kalt selskapet) om planterettigheter m.v. i byfjellene.

1. På nedenfornevnte vilkår gir kommunen selskapet bruksrett til deler av følgende kommunale eiendommer:
  1. deler av Store Sandviken 1. nr. 283
  2. del av Hoffmannsgården (Øvre Sandviksvei nr.152a)
  3. del av Småmøllen (nr. 164a, nr. 167a, 168a, b, c)
  4. Skredderdalen
  5. Fløydalen (24 rode nr. 174)
  6. Fløyfjellet nr. 1x
  7. Deler av Tagemarken (nå Fløyfjellet nr. 1x)
  8. Kalfarets utmark nr. 1x
  9. Tarlebø (gnr. 30 bnr. 1, 2 og 3)
  10. Harebakken (gnr. 29 bnr. 1, 2, 3 og 4)
  11. Kobbeltvedt (gnr. 31 bnr. 1, 2, 3, 4 og 5)
  12. Felles utmark under Harebakken, Kobbeltvedt og Tarlebø
  13. Del av Årstad utmark (gnr. 23 bnr. 1)
  14. Haukeland utmark (nå del av Haukeland utmark nr. 1)
  15. Markusplassen utmark (nå del av Haukeland utmark nr. 1)
  16. Del av Landås utmark nr. 1
  17. Del av Landås utmark nr. 2

Eiendommene er på et kart signert oppmålingssjefen i Bergen 2/9 1957, Ole J. Laading, angitt med grønn farge.

2. Eiendommene er stillet til disposisjon til plantningsformål. Bruksretten gir selskapet rett til å beplante eiendommene og til i forbindelse hermed å foreta de foranstaltninger som er nødvendige for skjøtsel av plantningene, jfr. dog punkt 10.

3. Plantningene tilhører selskapet. Hvis kommunen sier opp bruksretten på en del av eiendommene for å bruke grunnen til annet formål kan selskapet før oppsigelsestidens utløp foreta hugst og avvirke på disse grunnstykker i den utstrekning det ønsker. Angående omfanget av hugsten forutsettes det at selskapet på forhånd konfererer med rådmannen for 2. avdeling.

Tar kommunen tilbake bruksretten for hele eller deler av eiendommene, men disse fortsatt skal være friluftsområde eller naturpark, skal kommunen betale de derpå stående plantninger etter halv verditakst for skog og planter på rot. Hver av partene oppnevner en takstmann, blir disse ikke enige oppnevner justitiarius i Bergen Byrett en oppmann. Taksten er endelig og bindende for begge parter.

4. Selskapet har plikt til å holde de eiendommer som der har bruksrett til i forsvarlig stand, i den utstrekning selskapets økonomi tillater det.

5. Så lenge selskapet har bruksrett til ovennevnte arealer eller oppebærer driftstilskudd av kommunen, skal kommunen ha rett til å oppnevne et medlem av selskapets styre. Dette styremedlem opptre på like fot med de øvrige styremedlemmer.

6. Nærværende kontrakt trer i stedet for gjeldende avtaler i henhold til eldre bystyrevedtak, jfr. dog punkt 14.

7. Det betales ingen leie for selskapets bruk av eiendommene.

8. Kommunen har rett til etter selskapets anvisning å utta trær til kommunale utsmykningsformål. Likeledes skal parkvesenet på samme måte som tidligere få avhente avvirket granbar til dekningsmateriale uten vederlag.

9. Selskapet plikter å medvirke til at fredningsbestemmelsene for byfjellene blir overholdt. Det treffes nærmere avtale om hvorledes denne medvirkning skal skje.

10. De eiendommer som omfattes av denne kontrakt inngår i Bergen bys naturpark i byfjellene. Ved sine disposisjoner må selskapet derfor ha for øye at grunnealene først og fremst skal tjene som naturpark og rekreasjons og friluftsområde for byens befolkning. Den forstmessige drift av skogen må avpasses etter dette, likesom selskapet, uten derved å pålegges økonomiske forpliktelser, må medvirke til opparbeidelsen av ski og turløypen og andre former for fremme av friluftslivet. Selskapet forutsettes herunder å samarbeide med vedkommende organisasjoner som skal ivareta disse interesser.

11. Innen vannverkets nedslagsfelt må det hverken anlegges veier eller foretas beplantninger langs elver og vann uten etter konferanse med vannverkssjefen og stadsfysikus. Selskapet må ved sine disposisjoner for øvrig innen vannverkets nedslagsfelt ta for øde hensyn til vannverkets og helserådets interesser.

12. Vedlikeholdet av veier på eiendommene påhviler selskapet i den utstrekning selskapets økonomi tillater det.

13. Denne kontrakt kan fra hver av partenes side oppsies med 1 ett års skriftlig varsel.

14. Denne kontrakt endrer ikke selskapets planterett på eiendommene «Kalfarets utmark nr. 1x», ifølge gavebrev av 1886 fra herrerne C. Sundt, C. Harmens, K. Fleischer og C. Ege til kommunen.

Bergen kommune
rådmannen for 4. avdeling

Einar Carlsen
Bendik Risting

Bergen den 17/7 1958

Bergen Skog og Træplantningsselskap

Rolf Irgens
Bjørn Blytt
Reidar Bonge
Haldor Bruvik
Gunnar Jebsen
Hedegaard Friis

8.2. RETNINGSLINJER FOR SKOGBRUKET I BERGEN.

Skoglovens intensjoner om et flersidig skogbruk er styrende for all skogsdrift og skogskjøtsel i Norge. I all skogforvaltning i Bergen skal det derfor legges vekt på skogens betydning som rekreasjonskilde for befolkningen, som viktig del av landskapsbildet, som livsmiljø for planter og dyr og som områder for jakt og fiske.

Statlige og kommunale virkemidler må nyttes med sikte på å oppnå gode helhetlige løsninger i områdeforvaltningen, for næringen, for skogens økologiske funksjoner, landskapets særtrekk, friluftsinnteresser og kulturminner.

I medhold av Lov om skogbruk og skogvern med tilhørende forskrifter gjelder følgende:

Meldingsplikt/forbud.

- Planer om bygging av nye- og ombygging av eksisterende skogsveger skal sendes kommunen og statlige miljø- og kulturinstanser til høring.
- Dersom ikke annet er bestemt, gjelder meldeplikt for all hogst i vernskog.
- Tekniske inngrep i en avstand på minimum 5 meter fra fornminner er ikke tillatt.
- Sprøyting av lauvvegetasjon over 1,5 meter er ikke tillatt. Sprøyting bør heller ikke forekomme i en sone på 50 meter fra vann og vassdrag, i viktige bærområder eller i områder med sjeldent plante- eller dyreliv.

Ikke tilskuddsberettigede tiltak.

Det kan ikke gis statlig eller kommunalt tilskott til:

- Sprøyting eller gifthogging, treslagsskifte i edellauvskog, grøfting av rikmyr eller spesielle fuktskogforekomster, fjerning av gjenstående vegetasjon etter hogst, stripevis markberedning eller pløying av skogsmark eller skogplanting i områder der en ved hjelp av naturlig foryngelse kan få etablert lauv- eller furuskog med tilfredsstillende tetthet og kvalitet.
- Grøfting av snaue nedbørsmyrer er normalt ikke tilskuddsberettiget.

Tiltak som krever forhåndsgodkjenning av tilskudd.

- Eventuelt tilskudd til skogsgrøfting skal forhåndsgodkjennes av skogbrukssjefen. Dersom slike tiltak kan medføre fare for erosjon eller forurensning av vassdrag, skal det ikke innvilges tilskudd. Det samme gjelder dersom grøftingen vil berøre områder som er særlig viktige for plante- og/eller dyrelivet.
- Tilskudd til skogkulturtiltak i områder hvor det er dokumentert særlig sterke natur-, kultur- eller friluftsinnteresser skal også forhåndsgodkjennes. I slike saker skal skogoppsynet samrå seg med aktuell sektormyndighet, bl.a. Friluftsnemnda, før

vedtak blir fattet. Områder der det kreves forhåndsgodkjenning skal dokumenteres i forbindelse med Tiltaksplan for skogbruk. Grøntplanens "Grønt atlas" skal, sammen med andre offentlige natur- og miljødatabaser, være grunnlag for påvising av konfliktområder.

Generelle retningslinjer for flerbruk.

Forøvrig må skogbruket i Bergen i størst mulig grad drives i tråd med Landbruksdepartementet sine retningslinjer for flersidig skogbruk. Særlig viktig er det å fremheve at:

- All skogsvegbygging skal foregå i tråd med Landbruksdepartementets retningslinjer for skogsvegbygging med miljøhensyn.
- I områder med spillplasser for storfugl, hekkelokaliteter for rovfugl og kjente lokaliteter for sårbare og truede arter skal det vises særlig aktsomhet.
- Variasjon og mangfold bør etterstrebes med hensyn til treslag- og alderssammensetning.
- Skog på mindre øyer, halvøy, ved elver og vann og andre randsoner bør ivaretas gjennom skogskjøtselen.
- Hogstfelt må tilpasses terrenget og en del store trær, løvtrær, døde/døende trær og vindfall må spares. Det må legges vekt på å skape stabile bestandskanter.
- Tømmerdrift må foregå på en slik måte at det ikke unødig hindrer ferdsel i driftsområdet. Stier og løyper må istandsettes etter hogst og større kjøreskader skal repareres.
- Ved all skogplanting og ungskogpleie skal det, der det er mulig, etterstrebes innblanding av lauvtrær (stammevis eller holtvis) på minst 10- 15% av treantallet. Treslagsvalg ved planting må ellers gjøres på bakgrunn av voksestedets klimatiske og jordbunnsmessige forhold og foregå etter en samlet nytte-/kostnadsvurdering, der hensynet til naturmiljø og friluftsliv blir tillagt vekt. Det bør i størst mulig grad brukes norske treslag.
- Manuelle ryddemetoder bør så langt som mulig brukes fremfor sprøyting.
- Det bør fortsatt satses på foryngelsehogst over små områder.
- Frivillige naturvern- og friluftsansjoner bør gies anledning til å uttale seg i skogforvaltningssaker, særlig om skogsvegbygging, når viktige natur- og friluftsinnteresser kan bli berørt.

vedlegg E

Rev.	Endring - erstatning	Dato	Revidert	Godkjent
Oppdragsgiver	BERGEN KOMMUNE Grønn avdeling	Utarb.:	TJ/ASL	
Prosjekt	Fløysletten	Kontr.:	ASL	
Sak	OPPRUSTINGSPLAN -forslag	Godkj.:	ASL	
		Mål.:	1:500	
		Dato:	2002-12-02	
 KOMPAS as <small>KOMPANISENTER FOR AREALPLANLEGGING OG SAMFERDSEL TORSGALLMENNINGEN 3A - 5014 BERGEN TELEFON 55 30 08 70 TELEFAKS 55 30 08 71</small>		Filnavn: 03.dwg		
		Prosj.nr. 5139	Tegn.nr. 03	Rev.

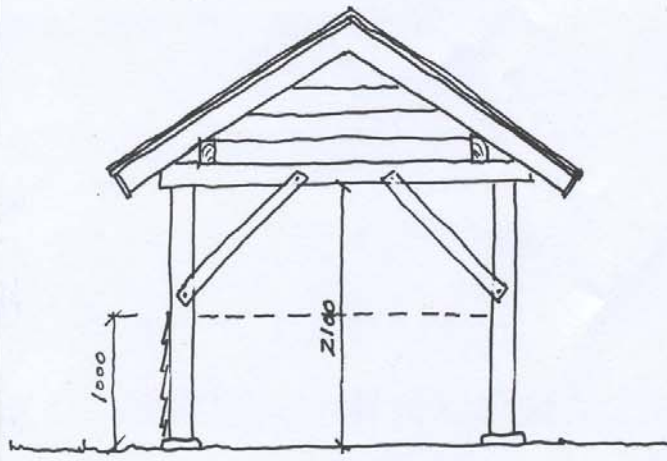
Signert tegningsoriginal finnes i arkivet til Kompas AS

SKOMAKERDIKET - EN IDYLL FOR ALLE

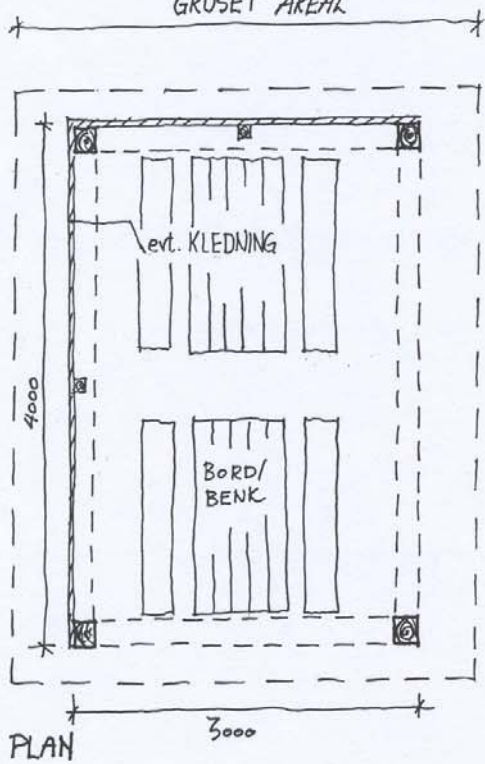

Statoil kom til Bergen med Gullfaks i 1982. Opprusting av friområdet ved Skomakerdiket er en gave til byen i anledning 20-års jubileet.

OPPRISS

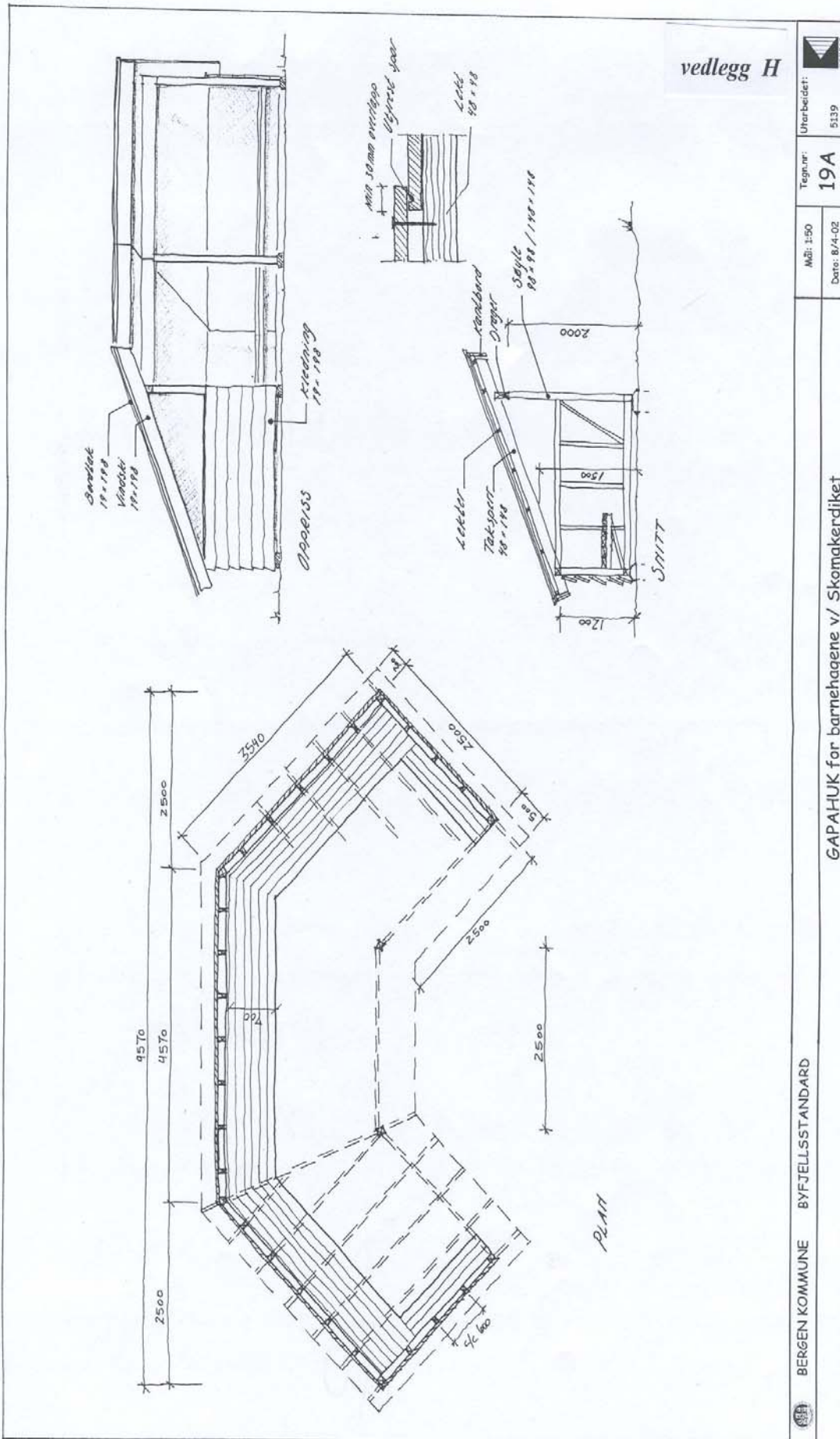

GRUSET AREAL

GRINDBYGG AV SKARNE MATERIALER

	BERGEN KOMMUNE BYFJELLSSTANDARD	Mål: 1:50	Tegn.nr:	Utarbeidet:
		Dato: 2/12-02	20	5139
TAK RASTEPLASS - generell				

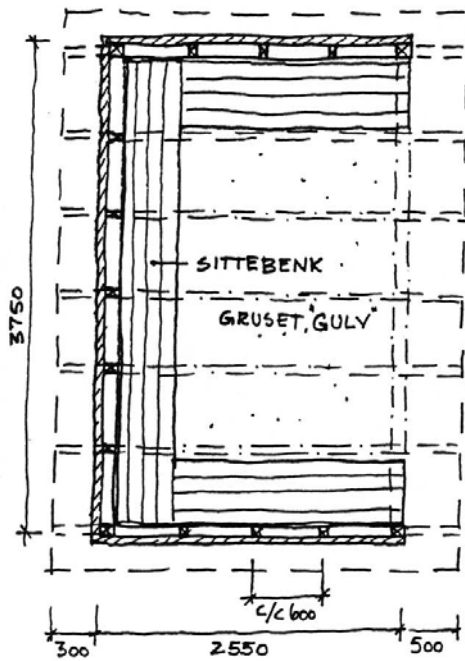

vedlegg H

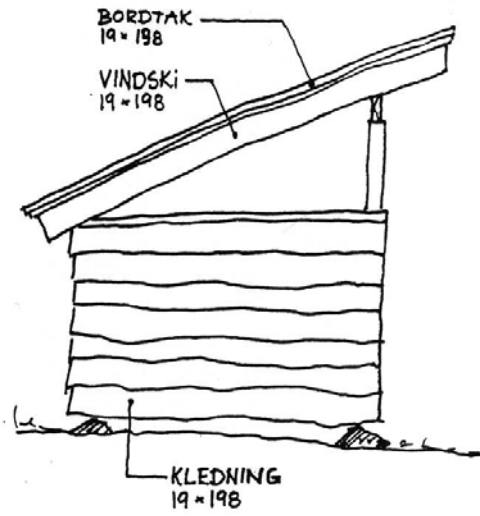
BERGEN KOMMUNE	BYFJELLSSTANDARD	GAPAHUK for barnehagene v/ Skomakerdike	Mål: 1:50	Tegn.nr: 19A	Utarbeid: 5139
			Date: 8/4-02		

vedlegg I

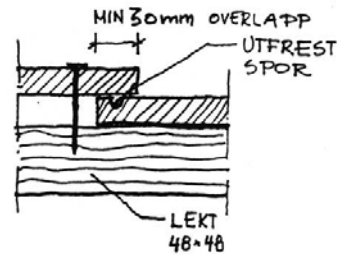
PLAN

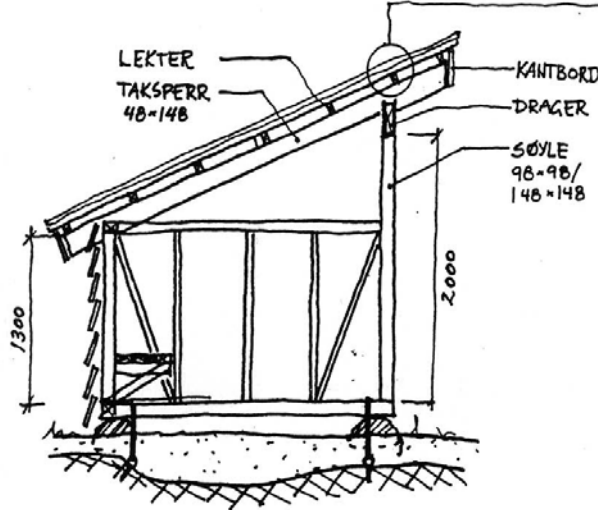
OPPRISS GAVL

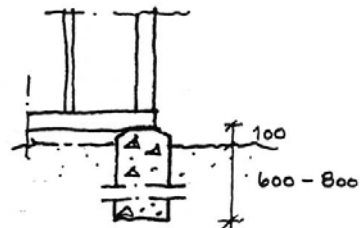
DETALJ AV BORDTAK

SNITT

ALTERNATIV FUNDAMENTERING m/ betong

BERGEN KOMMUNE BYFJELLSSTANDARD

Mål: 1:50

Tegn.nr:

Utarbeidet:

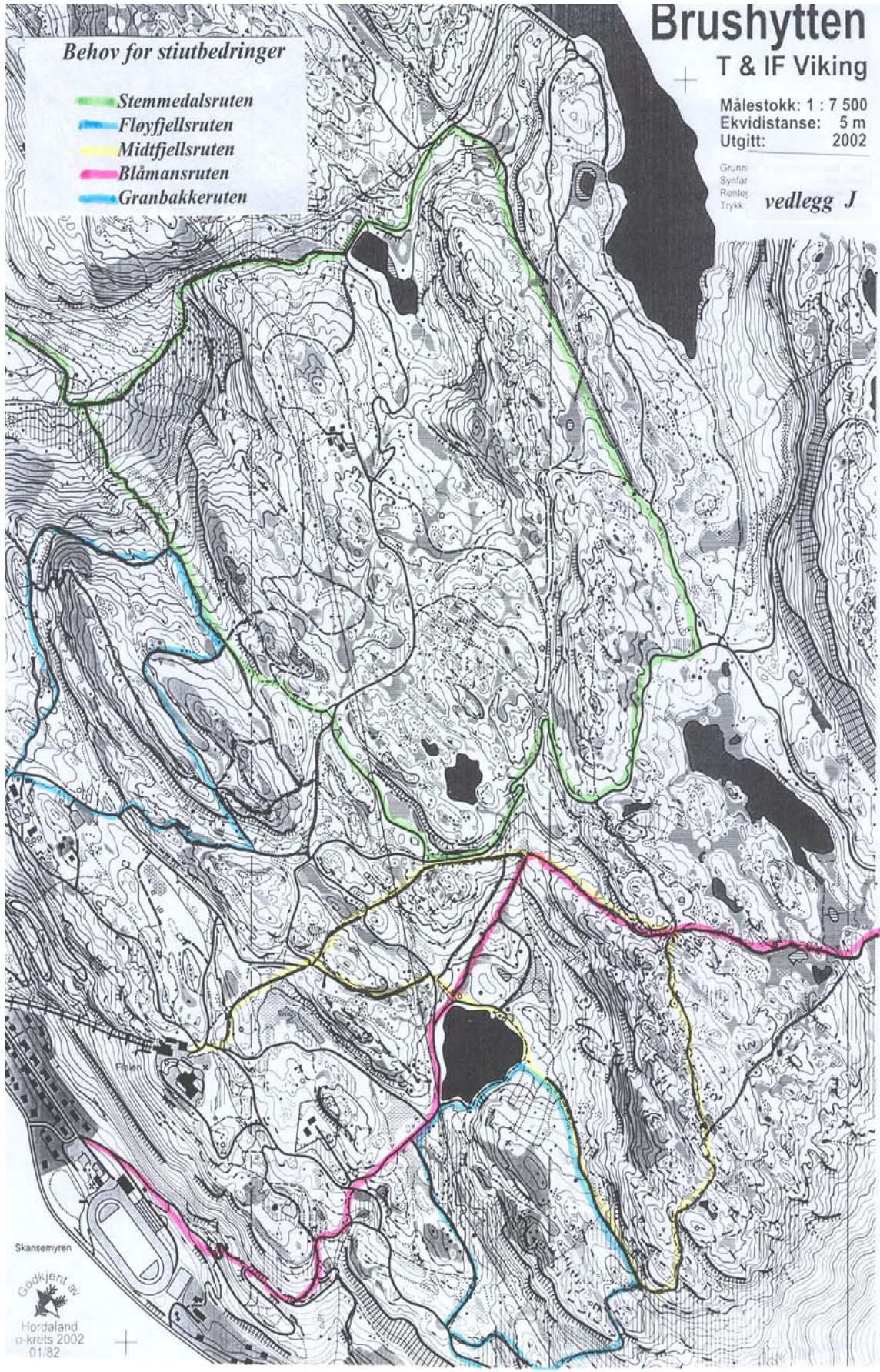
GAPAHUK ALT. 1

Dato: 8/4-02

16A

5108

Behov for stiutbedringer

- Stemmedalsruten
- Floyfjellsruten
- Midtfjellsruten
- Blåmansruten
- Granbakkeruten

Brushhytten

T & IF Viking

Målestokk: 1 : 7 500
Ekvidistans: 5 m
Utgitt: 2002

Grunn:
Synfar:
Rentel:
Trykk: **vedlegg J**

Skansemyren

Godkjent av

Hordaland o-krets 2002
01/82

Grønn avdeling skal arbeide for
levende natur
og naturlandskap,
tilrettelegge for mangfold
og opplevelser;
skape gode byrom og utvikle
bynært landbruk.

Grønn avdeling
Bergen Rådhus
postboks 7700
5020 Bergen

Vår nettadresse: www.bergen.kommune.no